

Олексій Биш

●

**ДІЯЛЬНІСТЬ
ЧЕРНІГІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО МОЛОДІЖНОГО ТЕАТРУ
В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ XXI СТ.
В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ РОСІЙСЬКОГО АГРЕСОРА ПРОТИ УКРАЇНИ**

●

**ACTIVITIES OF CHERNIHIV REGIONAL YOUTH THEATRE
IN THE SOCIOCULTURAL SPACE OF THE 21st C.
IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN AGGRESSOR'S MILITARY ACTIONS AGAINST UKRAINE**

DOI: 10.58407/litopis.250214

© О. Биш, 2025. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5668-1729>

Актуальність: 1 травня 2025 р. Чернігівський обласний молодіжний театр святкуватиме 40-річчя з дня свого заснування. Збереження традицій театру, творчого методу режисера Геннадія Касьянова є актуальними для культури Чернігівщини. Сьогоденна творчість акторів та режисерів театру в умовах широкомасштабної війни в Україні є унікальним досвідом культурного спротиву російській агресії.

Метою статті є дослідити творчу діяльність Чернігівського обласного молодіжного театру та творчості його засновника – режисера Геннадія Касьянова в контексті соціокультурного простору кінця XX – XXI ст.; проаналізувати процес становлення та розвитку Чернігівського обласного молодіжного театру; виокремити неординарність, специфічність та особливості зародження традицій театрального світу режисера Г. Касьянова, театрально-сценічної культури в його творчих пошуках та мистецьких практиках; дослідити особливості сучасного репертуару Чернігівського обласного молодіжного театру; визначити творчі засади розвитку Чернігівського обласного молодіжного театру в умовах російської воєнної агресії; виявити особливі завдання шляхів та перспектив удосконалення творчої практичної діяльності, проаналізувати сценічні втілення театру в період повномасштабної окупації України та облоги Чернігова під час вторгнення Росії.

Ключові слова: Молодіжний театр, культурно-просвітницька діяльність, режисер Геннадій Касьянов, актори, репертуар, вистави, війна.

●

Relevance: May 1, 2025 Chernihiv regional youth theater will celebrate the 40th anniversary of its founding. Preservation of traditions of the theater, the creative method of director Gennady Kasyanov are relevant for the culture of Chernihivschyna. The current work of actors and directors of the theater in conditions of a large-scale war in Ukraine is a unique experience of cultural resistance to Russian aggression.

The purpose of the article is to study the creative activity of the Chernihiv regional youth theater and the work of its founder - director Gennady Kasyanov in the context of the socio-cultural space of the late 20th–21st c.; to analyze the process of formation and development of the Chernihiv regional youth theater; to highlight the originality, specificity and peculiarities of the emergence of traditions of the theatrical world of director G. Kasyanov, theatrical and stage culture in his creative searches and artistic practices; to investigate features of the modern repertoire of the Chernihiv regional youth theater; to determine the creative principles of the development of the Chernihiv regional youth theater in conditions of Russian military aggression; to identify special tasks of ways and prospects for improving creative practical activity, to analyze the practical stage embodiments of the theater during the period of full-scale occupation of Ukraine and the siege of Chernihiv during the Russian invasion.

Key words: Youth theater, cultural and educational activities, director Gennady Kasyanov, actors, repertoire, performances, war.

Присвячується
40-річчю створення Чернігівського молодіжного театру
та його родоначальникові, багаторічному керівнику,
режисерові Геннадію Касьянову

Широкомасштабна війна, яку розгорнув агресор проти нашої країни, засвідчила різницю між культурами України та Росії, затвердила їх розбіжність і в історичному зародку, і в новітній історії. Це виявило не лише потребу українців в усвідомленні своєї ідентич-

ності, але й її значення у воєнних умовах. Художній керівник Чернігівського молодіжного театру Геннадій Касьянов (1953–2018), висловивши громадську позицію ще на початку війни в 2014 р., стверджував, що «українське та російське мистецтво мають послідовно розійтися по обидва боки, як два різних льодовики»¹. Звідси виникла потреба затвердити це документом – і з'явився «Театральний маніфест» Чернігівського обласного молодіжного театру. У ньому зазначено: «Визнаючи потреби молодого покоління українців у нагальному осяганні й осмисленні сучасної української літератури, підтверджуючи відданість і прихильність найкращим традиціям українського театру, враховуючи необхідність та прагнення до відповідності сучасним реаліям життя, використовуючи досвід, накопичений театром протягом 30 років, беручи до уваги перспективу творчого зростання складу театру, Чернігівський молодіжний театр оголошує XXXI театральний сезон (2015–2016 рр.) – сезоном української сучасної прози на сцені»². І тоді був поставлений триптих українських вистав.

Перша вистава з триптиху молодіжників – «Воццек» прозаїка та поета Юрія Іздрика – надихнула глядачів на розуміння того, що сучасній людині дуже важливо мати внутрішній стрижень, а для того, щоб він з'явився, треба дуже уважно «розібрати себе по кістках», провести певну самодеконструкцію та з'єднати знову за іншим принципом. Так говорять Воццек, який намагається зрозуміти себе у великому просторі.

Глядач у будь-якому тексті або виставі хоче бачити передусім себе. Чи це «Воццек» Ю. Іздрика, чи «Повернення придурків» П. Яценка, чи «Вечірній мед» К. Москальця. Театр має бути різним, адже глядач зацікавлений різними формами подання змісту зі сцени. У театрі це все має відбуватися, навіть якщо йдеться про «розібраність» людини. Цей популярний сьогодні в театрі постмодерністський мотив можемо бачити й в Іздрика, і у Яценка, і відомий данський принц у Шекспіра – теж «розібраний». Виставою за однойменним романом «Вечірній мед» Костя Москальця були закриті питання, що порушувалися в попередніх виставах («Воццеку» та «Поверненні придурків»), і важливо було зберегти все набуте під час роботи³. Театр хоче, щоб глядачі після перегляду вистав не були запрограмовані, як це трапляється у наш інформаційний час, мали змогу чинити внутрішній спротив пропаганді, щоб вони позбулися зайвої зашореності, зайвої однозначності, чорно-білих висновків. Наприклад, питання ностальгії було на часі завжди: ностальгії за втраченим, за всім, що не відбулося з Україною раніше, розуміння того, чому це не сталося раніше. Ностальгії як жадання незалежності, про яку герої Москальця мріяли наприкінці 1970-х – на початку 1980-х рр., але їх не чули. Сьогодні герої цих талановитих творів – це сталкери, бо за ними йдуть інші люди, швидше відчувши серцем та всім своїм єством, ніж почувши те, про що їм кричали. І вони впевнено йдуть сьогодні в бій з ворогом здійснювати свою мрію, достеменно знаючи, про що ж насправді вони так мріють багато років. І чимало героїв К. Москальця, так само як і акторів Молодіжного театру, які в цей жорстокий для України воєнний час волонтерять задля перемоги або служать у лавах ЗСУ, без сумніву – саме такі.

Роботу із запровадження завдань, які викладені у «Театральному маніфесті», не було призупинено навіть з початком воєнного часу. Після широкомасштабного вторгнення агресора 24 лютого 2022 р. були створені творче дійство «Тиловий Що?денник» та вистава «Рубікон» за драматичною поемою чернігівського автора й громадського діяча, юриста за фахом Юрія Соколова, яку автор написав, будучи сам свідком воєнних подій або слухаючи історії людей, які особисто перебували під артобстрілами та бомбардуваннями авіацією, на блокпостах, у чергах, серед військових. Автор спромігся показати як стан суспільства загалом, так і настрої та відчуття окремих людей, що опинилися в епіцентрі зламу часів. 30 червня прем'єрою вистави «Рубікон» у виконанні заслужених артистів України Любові Веселової та Олексія Биша Чернігівський обласний молодіжний театр заклав свій черговий XXXVII театральний сезон. Цю виставу подивилися військовослужбовці, бійці територіальної оборони та рідні загиблих воїнів – члени громадської організації «Єдина родина Чернігівщини». 2022 рік... Жорстоке широкомасштабне вторгнення... Автор літературного твору Юрій Соколов оновив створений у 2017 р. сюжет до реалій сьогодення. Вистава показала життєві моменти звичайних українців, які опинилися у вирі подій російського вторгнення в Україну. На театральній сцені реальність: Росія перейшла «рубікон»⁴.

Чернігівський молодіжний театр та його художній керівник, заслужений діяч мистецтв України Геннадій Сергійович Касьянов ретельно підбирали вистави до постановок та ре-

¹ Він зазначав це неодноразово і в колективі театру, і в різноманітних громадських виступах, інтерв'ю на обласному телебаченні та радіо тощо.

² Мамчур Д. Вечір перед закриттям Сезону в Молодіжному. *SvobodaFM*. 2016. 6 липня. URL: <http://www.svoboda.fm/culture/Culture/246755.html>.

³ Там само.

⁴ Прем'єра в молодіжному театрі. *Csm – інфо*. 2022. № 222. С. 15.

пертуару, знаходили художників для постановок, своїх за духом акторів, працівників і за-
прошених режисерів. Місця для творчості вистачало всім. У театрі багатьом митцям якось
усе одразу ставало рідним: не театр, а музична скринька – така, які раніше вигадували для
зберігання скарбів, а скарбів у театрі завжди було багато. У спільній роботі Г. Касьянов
завжди вибирав співзвучний творчій команді драматичний матеріал для постановок. Ро-
зумний митець ніколи не може бути до кінця впевненим, які вистави в репертуарі театру
можна назвати успішними, як кажуть, на всі 100 відсотків. Звичайно, це «Одинадцять сто-
рінок...» – перша вистава театру. Наступним помітним явищем в історії театру, у житті ба-
гатьох глядачів була вистава в постановці київського режисера Олени Негреску «Реггеді
Енн» за У. Гібсоном. Чимало юних глядачів дивилися її не раз. Шаленою популярністю
користувалася вистава-капусник «Про Федота-стрільця» на вірші Л. Філатова. Потім була
дуже гарна і знакова для театру вистава режисера з Криму Бориса Мартинова «Скляний
звіринець» за п'єсою Т. Вільямса. Там чудово грали Андрій Бакіров, Оксана Гребенюк,
Володимир Банюк, Тетяна Тушич, Тетяна Салдецька. Виділялася також також вистава «За
двома зайцями» з чудовим дуєтом Любові Веселової (Проня) та Олексія Биша (Голохвас-
тов), яка не сходила зі сцени з незмінним успіхом більше 20-ти років. Серед інших вдалих
проектів: «Лоліта», «Дванадцята ніч». Кожна нова вистава щось дає театру. Треба згадати
вистави «Овід», «Цвіркун на запічку», «Три сестри», «Принцеса Турандот», «Гамлет»,
«Вишневий сад», «Іванов», «Пер Гюнт», «Дон Кіхот», «Мій бідний Марате», «Пігмаліон»
і ще так багато вистав, що неможливо перелічити. Звісно, не обов'язково це вимірюється
грошима, дуже важливо, щоб актори виховувалися на якісній драматургії – це Чернігів-
ська «молодіжка» й намагалася робити завжди⁵. Щороку, 37 років поспіль, виходило на
сцену не менше двох-трьох вистав, а були ще вистави «театру вдома». Яка специфіка ро-
боти театральних людей: режисера та актора, художника та автора музики? Усі вони до-
помагають режисерові створювати образ вистави. Вони працюють як співавтори. Спочат-
ку вигадують ідею, характери персонажів, обговорюють варіанти візуального сценічного
простору, костюмів, музики й багато іншого, що стосується майбутнього спектаклю.

Працювати з Г. Касьяновим було дуже цікаво попри велику його вимогливість. Іноді
потрібно було зробити три, чотири варіанти ескізів, музики, щоб режисер залишився задо-
воленним. Про майбутню виставу говорили годинами. Коли було затверджено ідею, готу-
валися оригінальні ескізи, вони подавалися на художню та технічну раду. Після затверд-
ження ескізи надходили до цеху для створення матеріальної частини вистави. Потім усе
готове подавалося на сцену, репетиції. Багато професій бере участь у створенні вистави.
Ставили світло до вистави, підшукувалися вдалі змістовні мізансцени. Ця захоплива робо-
та творчо поєднує режисера-митця з багатьма людьми. Усі, хто приїздив творчо співпра-
цювати з Чернігівським молодіжним, закохувалися в місто і в це місце назавжди. Усе в
ньому ставало їм дорогим: люди, духовність, пейзажно-історична краса та маленький те-
атр у старовинному будинку на Родимцева 4.

Г. Касьянов – людина культури, людина порядку. Бог дав йому багато милостей. Він
зміг створити свій театр ще за глухих радянських часів. Актори- корифеї розповідають,
що будинок, відданий містом, ремонтували своїми руками. У маленькому просторі театру
міститься ВСЕ – це схоже на космогонію Вертепа. Перший поверх – ЗЕМЛЯ. Там є цехи,
госпблок, бухгалтерія, адміністрація. На першому поверсі створюється матеріальна части-
на вистави. На верхньому поверсі НЕБО, там зал для глядачів, закулісся, гримерки, репе-
тиційний зал, кабінет режисера, бібліотека. Касьянов любив створювати традиції. Вони
продовжують жити та процвітати, як і ТЕАТР, його кохання, його життя. Молодіжний
життєздатний організм. Багато акторів у цьому театрі зі студійців виросли в майстрів сце-
ни. Багато чудових акторів почали створювати спектаклі як режисери. Це також надбання
Г. Касьянова. Наразі акторський, режисерський потенціал у театрі значний. Весь час жит-
тєдіяльності закладу його головний режисер розпочинав новий цікавий етап історії моло-
діжного Чернігівського театру. Ми рубіжники, що не кажи... Змінюються епохи, тисячо-
ліття, сторіччя. Іде пошук нових форм, по суті, пошук себе. Змінюється глядацьке сприй-
няття. Іде пошук співзвучної драматургії. Вибір драматургії оголює внутрішні інтереси:
чим дихаємо, чим живемо, що несемо глядачеві.

Режисер Касьянов вибирав для театру високу літературу. У час перебудови наприкінці
1980-х рр. почала з'являтися нова література, яка раніше була під забороною. Касьянов
розумно скористався цим. Він розпочав своє режисерське бачення репертуару постанов-
кою вистави «Одинадцять сторінок військової прози» за повістями Б. Васильєва «А сві-
танки тут тихі» та «У списках не значився», де засуджував війну в усіх її проявах та оспі-
вував силу людського духу і перемогу українського народу над нацизмом у Другій світо-

⁵ Сидорова В. Чернігівська «Таганка» святкує 25-річчя. 2010. *Голос України*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/139345>.

вій війні⁶. 1 травня 1985 р. зіграли виставу перед курсантами Чернігівського вищого військового авіаційного училища. Відтоді ця дата офіційно вважається Днем народження Чернігівського молодіжного театру⁷.

Про те, що глядачі тоді відчули, про наш театр написала в короткій статті для газети «Комсомольський гарт» (1 червня 1985) відомий науковець Людмила Васи́лівна Студьонова. Текст статті прямою мовою самої авторки повністю тут, щоб не втратити враження сорокалітньої давності: «Нещодавно до нашої бібліотеки завітали артисти Чернігівського театру ляльок. Це було приємне і водночас дещо несподіване знайомство. Працівники бібліотеки та її відвідувачі були настроєні на зустріч з улюбленими персонажами казок. Але актори своєю грою повернули присутніх не в казковий світ дитинства, а розгорнули перед ними сторінки суворого часу Великої Вітчизняної війни. Актори О. Максяков, Ю. Матросова, Л. Веселова, Т. Салдецька, А. Дадасьянц, М. Витрихівська емоційно і схвилювано відтворили на імпровізованій сцені образи Васкова, Рити Осяніної, Лізи Бричкіної, Жені Комелькової, Соні Гурвич, Галі Четвертак з відомої повісті Бориса Васильєва “А зорі тут тихі”. Ліризмом і болем пройняті сцени, де діють лейтенант Плужников та дівчина Міра з повісті цього ж автора “У списках не значився”. Акторам В. Банюку і Т. Тушич вдалося заволодіти увагою присутніх з перших хвилин показу й утримувати їх у цьому стані до кінця. Добре справився з своєю, щоправда, менш привабливою роллю О. Шпак. Віддаючи належне творчим пошукам колективу театру ляльок, зокрема, режисера Г. Касьянова, хочеться зазначити, що інсценізація двох творів в одному спектаклі дещо гальмує його динаміку. Разом з тим не можна не визнати, що театр став ініціатором цікавого починання. Ми стали свідками народження нового молодіжного театру, який, можливо, буде театром літературного твору. Актори театру ляльок продовжують шукати. І хочеться їм побажати на цьому шляху щастя та успіхів»⁸. Привертає увагу те, що нинішній Молодіжний театр, відомий далеко за межами України, робив свої перші впевнені кроки й на сцені нашої наукової бібліотеки. Дехто з акторів, хто брав участь у тій пам'ятній виставі, відзначені престижними мистецькими преміями, званням заслуженого артиста України. Чернігівський Молодіжний – справжній народний театр, бо виконує три умови: радість, сила і просвіта (Ромен Роллан)⁹. І ось 1 травня 2025 р. Чернігівський Обласний Молодіжний Театр разом зі своїми шанувальниками відзначатиме 40 річчя з дня свого заснування.

Саме з цією виставою у жовтні 1985 р. на 2-му Республіканському конкурсі самостійних робіт молодих акторів, режисерів та сценографів в Одесі чернігівський молодіжний театральний колектив, який мав тоді назву Театр-студія «Молодіжна сцена», став Лауреатом і посів перше місце. Відтак режисер Г. Касьянов і його молоді актори Л. Веселова, Ю. Матросова, Т. Салдецька, М. Витриховська, Т. Тушич, В. Банюк, О. Максяков, О. Шпак, А. Дадасьянц здобули першу важливу перемогу, яка не лише багато значила для них самих як творчих особистостей, а й для творчого зросту й становлення їх молодіжного театру. Колектив запросили зіграти в Києві та Москві.

До теми війни і перемоги добра над злом режисер повертався неодноразово у своїй творчості. На цьому ж першому етапі наступна вистава – «Завтра була війна» того ж Б. Васильєва – знову розповідала про жорстокість війни, так само як «Неопалима купина», «Кар'єр», «Ювенільне море» А. Платонова, або навіть «Про Федота – стрільця» Леоніда Філатова. Окремо можна згадати постановку Г. Касьянова за листами воїнів-афганців, які збрала й опрацювала у повісті «Цинкові хлопчики» майбутня лауреатка Нобелівської премії письменниця Світлана Алексієвич. Якщо спробувати вловити звук того спектаклю, яким його задумав режисер Г. Касьянов та як його розіграли п'ять жінок і юнак на оксамитово-чорній сцені з легкими золотими воротами посередині, найменше звук схожий на голоси розбору та вироку. Розпочатий співом, дзюркотливим і живим коливанням, рух вистави залагоджено невичерпністю цього дзюрчання, нескінченністю струмка. Можна гадати, чому страшні та суто чоловічі розповіді про смерть на війні у чернігівців віддані жінкам. Здавалося б, С. Алексієвич намагалася передати характерний тембр кожного, кого розпитувала і хто погоджувався на монолог у відповідь; якщо це їй не зовсім вдалося, то театр міг би додати характерності. Обрали інше. Спогади чоловіків, що пройшли крізь смерть, тут також віддані жінкам, як спогади вдів і матерів. П'ять жіночих голосів, ведучи кожен своє, відповідають один одному в загальному плачі, у загальному болю та вині. Спектакль Г. Касьянова «Цинкові хлопчики» схожий на ритуал, виконує місію ритуалу, при тому що якомога природніший, сповнений живого і тонкого болю. Туга душі в

⁶ Історія Молодіжного театру: Загальний курс / Ред. А. Пушкіна. Чернігів: ДП ПП «Інтертехнологія», 2000. 34 с.

⁷ Антологія. Собрание цветов: ессе о театре/ Ред. и сост. Г. Касьянов. Чернигов, 2004. 174 с.

⁸ Студьонова Л. Чернігівський beau monde, або Записки бібліографа. Чернігів. Вид-во «Десна Поліграф», 2016. С. 94. Чернігівська обласна військова адміністрація. URL: https://cg.gov.ua/web_docs/1/2016/12/docs/Chernihivskiy_beaumonde%20-%20L_Studionova.pdf.

спектаклі чернігівців – це туга душі-християнки, яка страждає і тут, по цей бік, і за туманною переправою від грішного, вбивчого, нехристиянського свого життя «за життя». Щоб так жити на сцені, як живуть шість виконавців спектаклю Касьянова, необхідно дійсно мати спеціальні й високі індивідуальні та дорогоцінні якості. Їхня сценічна техніка – в тому, що вони вміють відшукувати в собі це дорогоцінне, викликати до дії та віддавати під час перебування на сцені. «Цинкові хлопчики» – спектакль, зроблений для того, щоб зрозуміти себе та допомогти іншим⁹.

У вересні 2014 р., як і за часи народження Молодіжного театру, його засновник і режисер Г. Касьянов знову звертається до актуальної теми війни, звинувачуючи агресорські воєнні дії та розгорнуту війну Росії проти України. Навіть у важкі для країни часи мистецтво має жити, переконані актори та режисер. Сезон відбувся, хоч і довелося внести певні корективи. Тридцятий сезон Молодіжного театру відкрила прем'єра «Матінка Кураж та її діти» за Бертольдом Брехтом. Війна приносить горе в мирні міста та села. Своєю виставою Г. Касьянов уже тоді наголосив, що немає різниці в тому, як гинуть люди: від шаблі солдата чи від авіаційної бомби. Війна в будь-який час – це стихія, яка органічно ворожа людству. Фашистські ідеї переваги однієї нації за інші, зневага інтересів людства могли вилитися у світову війну.

Режисер Г. Касьянов, очолюючи 33 роки Молодіжний театр, вів мудру репертуарну політику, мав бездоганний художній смак, якому ніколи не зраджував, і чітко та тонко відчував, що на часі, що відбувається навколо, що називається, «у повітрі». Це режисер, один зі спектаклів якого («Ювенільне море» за А. Платоновим) свого часу навіть помістили в методички театального інституту як дуже важливий для своєї епохи. З часом навколо все різке мінялося, крім тієї внутрішньої переконаності закритого й трохи відчуженого режисера в тому, що його театр не повинен зраджувати... Ніколи. Не зраджувати глядачу, який одного разу повірив йому, а потім утворив довжелазні черги по квитки. Не зраджувати великої літератури, що три десятиліття не сходила з афіш. Не зникла вона навіть тепер, коли глядач підозріло жадав легких комедій, не усвідомлюючи тоді у своїй більшості, що життя органічно стало суворішим через війну. Отож дарма шукати в маленькому Молодіжному «малину» на зразок Марка Камолетті. Репертуар тут, як і в мирні часи: Довженко, Квітка-Основ'яненко, Чехов, Роцин, Островський, Арбузов, Вампілов, Мольєр. «Я не здамся без бою!» – кожним репертуарним рядком підтверджує своє кредо афіша доброго смаку та зразкової поведінки.

У 2014 р. російські війська розгорнули війну проти України. І вже не молодий чоловік, як і завжди вийшов на сцену перед початком своєї нової вистави «Матінка Кураж та її діти». І вже тоді одним із найперших митців в Україні він говорив, як годиться сьогодні, про війну та мир, переживаючи й вірячи в перемогу України. І, не помиляючись, вловивши флюїди театального фанатизму, тверезо говорив про те, які наслідки несе із собою війна. Тобто, Геннадій Касьянов – людина абсолютно некар'єрної відданості сценічній справі... Незважаючи на час, мораль. На те, що радянська перебудова (яка колись «вихлюпнула» на суспільній хвилі його театр) змінилася перестрілкою, підступним нападом російського агресора на Україну. Своєю виставою Касьянов говорив про головне – там, у вузькому залі, на малоформатній сцені, на якій не дуже-то й розгуляєшся. У всякому разі, фургон Кураж поставити тут ніде. Тут і актори ледве вміщаються. Тому чудовий художник Олена Соловйова й придумала такий же чудовий сценографічний образ для спектаклю – колесо. Його де не постав, там і «зіграє». Звісно, це колесо історії, колесо долі, колесо Фортуни... Алюзія з міфічною колісницею Феспіда. Життя по колу, рух навколо осі, біг на місці...

Велика п'єса Брехта, написана 1939-го (в унісон Другій світовій), дихає й тепер передчуттям реальних бід. У діалогах, монологів, зонгах – психологія й фізіологія війни. Карту Європи наприкінці 1930-х уже починали «кріюти» два маніяки, людське життя втрачало ціну, буття – сенс. Із маніяками та втратами в нас і тепер немає проблем. Слухаючи знаменитий текст Брехта в чернігівському спектаклі, усвідомлюєш очевидне. Те, що на поверхні. А ця ж матінка (як художній образ) – зовсім не страдниця-страждотерпиця, якою її регулярно норовили представити радянські актриси у своїй лютій «боротьбі за мир». Вона – виплодок пекла, Сцилла і Харибда в одній особі. Вслухайтеся та впливайте підтекст. І виявите іншу матір – так звану «братню» сусідку України – дітовбивцю, монстра. Справедливий антифашистський пафос брехтівської п'єси цю матінку в різних спектаклях часто олюднював. І на сценах світу виникали полки страдниць, що тягнули свої фургони й заливалися слізьми, всупереч теорії «епічного театру». Навіть Брехт свого часу зішлюпився, заперечив, став чітко наполягати, що в цьому образі він підкреслює саме «риси меркантильного характеру», а не тему «батьківщина-мати кличе», так, як брехала колись і бреше

⁹ Соловьёва И. Душа у переправы. Антология. Собрание цветов. Чернигов, 2004. 174 с.

всьому Світу сьогодні проросійська пропаганда та сам російський диктатор. Як за своєю зовнішньою, так і внутрішньою формою це – спектакль-урок, спектакль-повчання, спектакль-мораліте, спектакль-заклик. Група акторів, як учні вечірньої школи, піднімаються на сцену, сідають на лавки. Згодом по черзі, відповідно до сюжетної потреби, переміщуються в центр сцени, щоб навіть не зіграти, а розповісти історію про матінку Кураж. Наче відкритий урок миру. Актор театру Валентин Макар, який грає Кухаря, – іронічний, розважливий, звабний. Або полковий священник (актор театру, заслужений артист України Олексій Биш), у вуста якого Брехт вклав не випадкові й особливо значимі для нас сьогоднішніх слова: «Винні ті, хто затіває війну! Це з їхньої вини ниці пристрасті беруть у людях гору!» (Хіба не про сьогодні?) І ось цей артист розумно й неоднозначно дає зрозуміти, як війна може спотворити мораль, чесно, зробити логіку – абсурдом, віру – безвір'ям, а Христа – антихристом. Фронтowa фурия Іветта Потье у виконанні артистки Руслани Остапко – кокетка й кокетка, саме зачарування: речі солодкі, погляди вкрадливі. Повія – вірний зброєносець Війни, її незмінна муза. Акторка в міру розкута й елегантна в образі Іветти. І взагалі, завдяки справним акторам система брехтівських персонажів утворить навколо матінки Кураж замкнений логічний цикл. Кураж – символ війни, «людодержства», дітовбивства. А вони – шестерні, що тягнуть проклятий фургон. Та ж Іветта – плоть війни, добровільно згальтована жіноча ніжність. Полковий священник – знехтувана, віру, що обернулася безвір'ям у період воєнних хронік. Кухар – черево війни, завжди ненаситне, зажерливе, бадьоре... Що ж, із такими супутниками матінці не нудно в дорозі. Анна Фірлінг (тобто Кураж) цілком аргументовано може процитувати Брехта: «Ви мені тут війну не чорніть!» І справді, навіщо чорнити, якщо багатьом від війни тільки користь. Кураж (актриса Мирослава Витриховська) ще доволі молода, у неї струнка постать, рухи легкі, рвйні, очі палаючі, в'дливі. Підбравши волосся вгору, вона відкриває своє чисте чоло – помітно, що ця жінка охоплена чи то загадковим натхненням, чи то прагненням боротьби. Щось неспокійне зачіалося в її натурі, в її скаженому темпераменті. Остервеніння неглибокої душі – ось що актриса грає в Кураж, якщо в Кураж взагалі є душа. Форма спектаклю та його внутрішнє наповнення все-таки байдужості не викликають, а апелюють до процесу думання. Оскільки й сама ця історія – вічні думки про фатальний шлях, із якого не звернеш, та про війну – хай буде проклята...¹⁰

Не обминула тема війни й останню постановку майстра. Спостерігаючи за воєнними діями на Сході України, Г. Касьянов, перед відходом за обрій, закликаючи й щиро вірячи в Перемогу України у війні, розгорнутій проти неї Росією, приступив до репетицій вистави «Бравий вояка Швейк». Отже, весною 2018 р. художній керівник театру, заслужений діяч мистецтв України Геннадій Касьянов приступив до постановки своєї останньої вистави – «Бравий вояка Швейк» за романом Я. Гашека. Режисер, як і завжди, ретельно та уважно, поважаючи автора, провів 81 репетицію, але, на жаль, 13 вересня 2018 р. на 65-му році життя він раптово пішов із життя. Серце майстра та засновника Чернігівського молодіжного театру зупинилося. Несподівано й передчасно обірвалося життя Митця і Творця, талановитого й неперевершеного у своїх принципах режисера, директора та художнього керівника Чернігівського молодіжного театру Г. Касьянова. Це був удар для всього Чернігівського обласного молодіжного театру, який створив майстер неймовірної сили. Адже багато років він вів за собою своїх акторів, думаючи про кожного й надихаючи всіх, створював репертуар, розподіляв ролі. Власне, він творив художню правду на сцені й був Людиною завжди. Говорив, що вічність, безсмертя треба шукати в собі. І ось їх знайшов... Важко сумуючи й переживаючи всім колективом, але з великою вірою, що на Небесах майстрові усе воздасться – за його добро, гармонію, любов, тепло й бажання ділитися часточкою своєї душі, його Театр і актори продовжують геніальну справу свого режисера. Бо це їхній Дім, котрий будували всі разом, разом зі своїм лідером, якого любили всі¹¹.

Я. Гашек під час Першої світової війни опинився в Києві після фільтраційного табору, коли царська армія почала набирати у свої війська полонених чехів та словаків. У гарнізонній в'язниці в Борисполі, де Гашека утримували 11 днів за те, що вчинив непокору офіцерові, була написана початкова повість про Швейка, а роман Гашек дописував уже в 1923 р. І мав намір продовжити, але не встиг... Так само, як не встиг довести свою виставу до прем'єри і режисер Чернігівського молодіжного театру. До речі, багато хто вважає цей твір Гашека автобіографічним. Тепер можна зауважити, що воєнна тема й пов'язані з нею вистави режисера Г. Касьянова, сподівання на мир та віра в Перемогу й силу людського духу, які супроводжували майстра всю його творчість, стали якоюсь мірою авто-

¹⁰ Вергеліс О. Війна, мати рідна (Кураж у провінції). *Дзеркало тижня*. 26 вересня – 3 жовтня 2014. № 34.

¹¹ Тасмунія усмішки бравого вояки Швейка – на сцені Чернігівського молодіжного театру. *Деснянська правда*. 2018. 20 вересня. С. 1–5; Гринишина М. Театральна культура рубежу XIX–XX ст.: Реалізм. Дискурс. Київ: Фенікс, 2013. 344 с.

біографічними. Талановитий режисер у своїх сподіваннях та вірі в рідну Україну, ніби скориставшись знаним режисерським прийомом, «закільцював» свій творчий шлях воєнно-тематикою.

На сцені Молодіжного образ Швейка втілила заслужена артистка України Любов Веселова. Саме її і тільки її Г. Касьянов бачив у цій ролі. Чому? Бо Швейк – дуже світла людина. А Любов Веселова саме така. І її ясна душа написана просто на обличчі. Швейк же в нашій свідомості, попри всі свої дивакуватості та хитрощі, саме й сприймається, далекі, як найдобріша людина (або гуманоїд Землі, але з іншого виміру, напівжартома кажучи). Власне, чи замислювалися ми, добре знаючи, хто такий Швейк, за що ми до нього такі прихильні? Напевно, через те, що його дивакуватість чи то пак, як дехто каже, «простакуватий ідіотизм», є тільки прикриттям. Як і різні витівки та «вибрики». Насправді, Швейк – то доросла дитина зі світлою душею. І тим самим він рятує не тільки себе, а й інших. І – навіть нас сьогоднішніх. Адже про такі нескорено-щирі й безкорисливі вчинки багато хто нині не просто забув, а свідомо стер їх зі своєї пам'яті. На жаль... Бо якщо замислитися, то дивно, чому торговець песиками так прагне на фронт, аби побути «гарматним м'ясом». А тому, що він по-своєму саботажник та бунтар. А його придуркуватість – захисна реакція на абсурдність нашого теперішнього буття, однією з характеристик якого є війна. Адже немає нічого справді абсурднішого й несправедливішого, ніж коли люди вбивають собі подібних, тобто життя – для якого, за промислом Божим, вони народжені... А Швейк – то справжній Божий чоловік, бо зберіг свою душу неушкодженою серед суцільної несправедливості.

Саме так вважає і відомий український актор Богдан Бенюк, котрий уже багато років грає Швейка в Київському національному академічному драматичному театрі ім. І. Франка. Власне, «Швейка» вважають одним із перших антивоєнних романів ХХ ст. Існує думка, що Гашеку «не доводилося перемогати в собі війну та внутрішньо здобувати перемогу над нею. Він стояв над нею вже із самого початку. Він глузував з неї»¹⁰. Ось чому чех із чехів Швейк і став громадянином планети. Бо це вічно живий антипод «невідомого солдата» всіх несправедливих воєн. Що глибоко символічно в усі часи, а особливо для України й усієї Європи сьогодні...

Остання вистава Г. Касьянова, роботу над якою продовжили й успішно завершили в Чернігівському обласному молодіжному театрі, стала справді геніальним мистецьким проєктом. Акторська гра буквально заворує, а талановиті акторські перевтілення від образу в образ просто на сцені – захоплюють. Декорації і сам вибірковий драматургічний матеріал осмислені ідеально. А ще в цій виставі живе велика душа – її творця й усіх тих, хто з ним поряд творив Мистецтво та художню правду, Театр з чудовим та змістовним репертуаром, аби в наших душах це відгукнулося й залишилося... Тому щирої подяки заслугує весь колектив Молодіжного театру й учасники вистави, зокрема заслужені артисти України Л. Веселова та О. Биш, актори: В. Сурай, Т. Салдецька, Р. Остапко, П. Бугай, а також завідувач літературної частини театру А. Пушкіна, співпостановник О. Маншилін, Б. Фірцак – за яскраву сценографію та костюми, О. Корзаченко – за музичне рішення. Загалом же вистава стала справжнім шедевром і позитивним реквіємом Г. Касьянову (до речі, на репетиціях на столикові Майстра в залі горіла лампа, лежав мікрофон і стояла фотографія Геннадія Сергійовича).

А прем'єра разом із перформансом перед початком запам'ятається надовго. Уже перед театром моторний хлопчик Іванко в кепці пропонував «екстрений випуск» жартівливої газети з фото вусатого чоловіка – нібито австрійського ерцгерцога Франца Фердинанда. Позувала для портрета... завідувачка трупи театру Валентина Гнатівна Ілюхіна. Сестри милосердя – акторки Інна Атрощенко та Катерина Широкоград – пропонували глядачам профітролі, а гроші за них збирали на благодійність. У фое звучала симфонічна музика – наживо (чудово грали студентки музичного училища). А фотовиставка чернігівчанки Інни Буглак із ніжними присмерковими «виноградно-яблучними» натюрмортами ніби говорила про осінній час збирання плодів своїх «трудів і днів» та була присвячена пам'яті Геннадія Сергійовича. На початку вистави його голос поблагословив цю прем'єру на успіх і любов глядачів... А на завершення спектаклю актори просто на сцені поклали квіти до портрета Режисера, котрий поставив свою останню виставу на цій Землі... І запалили свічку. Та сказали чимало щирих слів про цю чудову людину.

Так само з добрими споминами та сльозами на очах виступали хрещена мама Молодіжного театру Майя Сосновська, перший заступник голови Чернігівської обласної ради Валентин Мельничук – давній друг театру. У день прем'єри, коли він вітав із успіхом Л. Веселову, згадалося, що, коли Люба на сцені рідного театру отримала звання заслуженої артистки (було це перед Новоріччям), перший із букетом троянд до театру з вітання

ми, в кожусі Діда Мороза, приїхав саме Валентин Васильович. І повідомив щасливу новину. Такі моменти не забуваються...¹²

До роковин з дня смерті Режисера біля входу до театру на стіні з'явилася меморіальна дошка, установлена коштом театру, де на білому мармурі портрет засновника театру Геннадія Касьянова у профіль. Тим самим Геннадій Сергійович ніби споглядає із засвітів на тих, хто входить до театру й виходить із нього, немов відчуваючи, як розвидняються наші серця після вистави. І так буде завжди, поки існуватиме театр. А він житиме завжди! Сьогодні його театр, як і 4 роки тому, намагається довести: ніщо не вмирає на цій Землі. Духовний код і душа вічні й «записані» в генофонді планети, котра теж жива, як і ми всі. Отже, усе воскресає, а любов – не минає. І ми так само любимо Вас, Геннадію Сергійовичу. І ця любов дорівнює літературі! Обіцяємо берегти Ваш і наш театр як зницю ока. Аби Вам на Тамтешніх космічних орбітах, на окреслених Богом шляхах було легко й радісно творити і жити на повну та щасливу силу нового Буття...¹³

Вдумливий, виважений, своєрідний репертуар Чернігівського обласного молодіжного театру може стати прикладом багатьом театрам України та інших країн. Цьому слугували осмислені системність та впорядкованість, коректність і повага до класичної української та зарубіжної драматургії, виважений погляд на здобутки сучасних авторів, постійний пошук нової актуальної літератури, якісне та своєчасне представлення вистав у календарному розподілі та вдале призначення на ролі акторів для якісного втілення художнім керівником театру Г. Касьяновим.

Як уже зазначалося на початку статті, колектив Чернігівського молодіжного театру прийшов до усвідомлення різниці між культурами України та Росії, як у дослідженому наукою історичному протилежному корінневому їх зародку¹⁴, так і в новітній історії. Цьому слугувала не тільки політична напруга між країнами, а й назріла потреба визначення української самоідентичності. Саме з цього приводу колектив Чернігівського обласного молодіжного театру видав «Театральний маніфест» як відповідь на агресію Росії проти України та свідчення протилежності двох культур. Відтак побачили світ такі вистави, як «Воццек» за однойменним романом Юрка Іздрика, «Вечірній мед» за романом Костя Москальця та «Повернення придурків» за романом львівського письменника Петра Яценка¹⁵.

На початку січня 2016 р. в Чернігівському обласному молодіжному театрі відбулася презентація книгозбірні «Поличка сучасної української прози», до якої увійшло кілька десят томів творів сучасних вітчизняних письменників. Під час заходу директор та художній керівник театру, заслужений діяч мистецтв України Г. Касьянов розповів історію створення книгозбірні й представив найбільш знакові, на його погляд, твори авторів, що увійшли до неї. За словами Г. Касьянова, формування «Полички» як частини бібліотеки театру відбулося в межах проекту «Сезон сучасної української прози», робота над яким почалася ще влітку 2015 р. Співробітники театру виявили зацікавлення творами Юрія Іздрика, Олеса Ульяненка, Василя Махна, Тараса Прохаська, Сергія Жадана, Юрія Винничука та інших авторів.

Художній керівник театру Г. Касьянов – завжди загадка. Будь це двадцять літ тому чи нині. Важливо те, що він намагався збагнути, що відбувається з українською державою, країною, культурою, літературою. Бо без літератури будь-який театр не може існувати. Він починається з неї. У театрі весь час тривав пошук авторів, і, читаючи різні твори, констатуємо, що вітчизняної драматургії світового рівня поки що дуже замало. А от із прозою – багато кращій справи. До наших сучасників Іздрика, Ульяненка, Андруховича, Кожелянка долучаються молоді автори, які демонструють дуже гарну школу та свій стиль – Жадан, Яценко, інші прозаїки. Вони прийшли в мистецтво й хочуть творчості, так само як і діячі театру. Усюди: і в столиці, і в областях – триває пошук нового українського театру, нових форм творчості. Цей потрібний пошук триває в Чернігівському молодіжному й донині.

В історії театру були певні етапи, коли він відкривав іншу літературу – ту, яка була на часі, була потрібна тридцять років тому – це Платонов, Набоков та ін. Сьогодні театральні митці прийшли до сучасної української літератури, яка, на щастя, стала з'являтися й дуже

¹² Пархоменко Л. Так хочеться «Вечірнього меду»: вистава «Вечірній мед» у Молодіжному театрі у Чернігові. *Деснянська правда*. 2016. 19 травня. С. 1–5.

¹³ Пархоменко Л. Неймовірно довгий і шалено короткий рік без Геннадія Касьянова... *Деснянська правда*. 2019. 8 серпня. DPNEWS. URL: https://dpnews.com.ua/news/156?fbclid=IwAR13f8-8X5ykydizEf5Yilw_B8_vJgIDNtKwnKaVzw0VixYKhDd6ZSdnk.

¹⁴ Див., наприклад: Ричка В. Війна пам'ятей. Змагання за спадщину Київської Русі. Київ: Парламентське видавництво, 2021. 416 с.

¹⁵ Чернігівський монітор. URL: <https://monitor.cn.ua/ua/culture/42049>; Пархоменко Л. Так хочеться «Вечірнього меду»... С. 1–5.

потрібна глядачеві. Прем'єри вистав сезону «Сучасної української прози» були аншлагові, але хотілося б бачити в залі більше патріотів України, отримати їхню оцінку такої важливої роботи.

Театр не може бути тільки розважальним або виховним центром. Він має давати людині інше осмислення того, що вона або пережила, або хоче пережити. І якщо людина хоче долучитися до живої думки, вона, відвідуючи театр, знову буде обмірковувати й смакувати цю думку. Навіть якщо людина не одразу розуміє, у який простір потрапила, але намагається зрозуміти зміст та форму донесення через виставу того чи іншого твору, вона теж із післясмаком іде з театру й хоче прочитати твір, відкрити його для себе.

Будь-який творець повинен шукати себе в протилежностях. Поставивши комедію, уже наступного дня думай, як поставити трагедію. Тобто одні й ті самі смисли, ходячи по спіралі, у різний час набувають різних форм. І люди здатні це вловити й витлумачити в будь-які часи. І актора, і, певна річ, глядача цікавлять на сцені образи персонажів у їхній «цілісності». Так, як відбувається з головними героями театральної вистави «Повернення придурків», у дії якої живуть бомажуваті Мула та А – такі собі митці, які можуть переродитися за своє життя в справжніх Творців, хоча для загалу не перестають бути придурками, так само як для головного героя «Воццека» – «мудаки» серед людей не перестають бути «мудаками». А головна думка роману така: навколо існує безліч звичайних, цілком здійсненних мрій, справдження яких, проте, приносить радість. А люди цього не відчують і не бачать. Навіщо шукати інші світи, як кажуть, доброго добра, коли можна поїхати просто на річку і знайти та відчувти себе? І не треба помилково гадати, сподіватися, що знайти себе обов'язково можна тільки в Парижі або Лас-Вегасі...

Касьянову та його акторам пощастило зі змогою розпитати про твори авторів під час особистого спілкування з ними в театрі. А приїзд П. Яценка на прем'єру став для акторів Чернігівської молодіжки великою подією, також надзвичайно важливою і цікавою для митців сцени була тісна та багаторічна робота з Ю. Іздриком.

Згодом, після вистав сезону «Сучасної української прози», згідно з тим же проголошеним театром Маніфестом, Г. Касьянов виступив з ідеєю – за ініціативи відомого журналіста, письменника, на той час колишнього завідувача літературної частини Молодіжного театру Дмитра Мамчура – представити авторів сучасної української поезії на сцені театру в межах щойно народженого цікавого та завзятого творчого об'єднання «Театр/Піт». Цю ідею Г. Касьянова втілили на малій сцені театру Д. Мамчур (інсценізація) і заслужений артист України О. Биш (режисер-постановник).

Отже, сучасний поет О. Короташ виступив у Чернігівському молодіжному театрі з виставою, яка отримала за афішею назву «Поетична вистава Олега Короташа». Після вистави О. Короташ сказав одному з чернігівських інтернет-видань: хотів подивитися на свої тексти очима людини, що грає на сцені разом із професійними акторами. Поет висловив надію, що результатом цього може стати відкриття нових шарів у його власних віршах. І це цілком відповідає творчому методу Короташа – пірнути в глибини власного «я», аби потім вирватися назовні, подібно до кита, що вилітає з рідної стихії. Такий алгоритм Короташевого промовляння, яке часом нагадує шаманське камлання... Тож шаманський танок у його виконанні під час вистави виглядав цілком природно.

Значна частина текстів Короташа, організована самим поетом, режисером вистави та автором інсценівки, так, що не потребує співрозмовника. Він промовляє передусім до себе, навіть питальні речення звернені до самого себе. А тому для режисера було цілком виправдано вивести поета на люди не просто для читання власних віршів, а для публічної розмови із самим собою. Разом із ним був «alter ego» (актор і режисер-постановник вистави О. Биш) і «муза» (акторка Іванна Маркова). Тут варто згадати слова геніального чуваського поета Геннадія Айгі, який відзначав, як важливо для поета говорити із самим собою. Саме довіра Короташа є тим, що приваблює читача попри відстороненість автора, його відкрити та ще й позірну незацікавленість у співрозмовниках. А в камерному просторі театру довіра є передумовою, аби дійство відбулося. Автор інсценівки Д. Мамчур (удосконалили її в процесі О. Биш і сам О. Короташ) пішов не традиційним шляхом – від автора до ліричного героя, – а навпаки – від традиційної для богемної тусовки випивки на трьох («муза», друге «я» і власне душа автора) до правдивої самотності поета. У виставі поет за задумом та засобами режисера постійно рефлексує щодо поезії та її можливостей. Висновок, до якого поет і режисер приводять читача / глядача, не є оптимістичним та втішним. Проте щирість у ставленні до поезії та її виконання на театральній сцені дають шанс віднайти життєво необхідну тишу. Короташеві тишу творити вдається. І ділитися нею також...¹⁶

¹⁶ Деркач А. Олег Короташ: досвід подолання тексту. *ЛитАкцент*. URL: <http://litakcent.com/2018/05/23/olegkorotash-dosvid-podolannya-tekstu/>

У Чернігівському молодіжному театрі в межах проєкту «ТеатрЛіт» відбулася прем'єра поетичної вистави за творами літератора і громадського діяча Сергія Пантюка «Пан Перевертас та інші» у постановці заслуженого артиста України О. Биша. Створити театральний проєкт на поетичному матеріалі – своєрідний виклик для всіх учасників дійства: для режисера, який має вибудувати сценографію так, аби не зрадити основного принципу театрального мистецтва – показати світ через дію; для акторів, які мають не просто художньо декламувати вірші, а їх проживати, пропускаючи через серце досить широкий спектр емоцій – від радості до болю; для автора п'єси, який мусить увібгати в майже годинну виставу розмаїття творчої особистості письменника, що пише для дітей і дорослих, поезію і прозу, а ще воює, ламає стереотипи, мислить, шукає себе в цьому світі й світ у собі...

Прем'єра нової вистави «Пан Перевертас та інші» у Молодіжному театрі засвідчила, що все це вдалося. І запальний творчий колектив у складі письменника й тепер уже актора С. Пантюка, режисера-постановника О. Биша, соліста чернігівського театру естради «Феєрія» Іллі Клименка, акторки Чернігівського обласного академічного музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка С. Сурай зібрали аншлаг.

У виставі «Пан Перевертас...» поєднано вірші С. Пантюка для дорослого читача, де осмислюються складні питання війни, смерті, творчості, пам'яті родової та національної, щастя й любові, тягара прожитих років і здійснених учинків, – із текстами для дітей, де світло й радісно, безтурботно та фантазійно, де не існує нічого неможливого. Автор п'єси Д. Мамчур у творчості друга й колеги по цеху С. Пантюка виокремив означені мотиви та поєднав у суцільну метафоричну й енергетично сконденсовану оповідь. Обрамлення вистави – лист, що отримує герой від себе майбутнього, – дозволило поєднати в єдиному часопросторі дві іпостасі письменницької особистості: дитину і дорослого, світ минулого і теперішнього (майбутнього), миру та війни. Хлопчик, який то тінню, то в реальному паралельно співіснує з митцем, є не лише спогадом про дитячі роки, коли легко мріялося, а душа ще не знала втрат, не бачила жакіть і крові, а й водночас своєрідним alter ego героя, яке може дати запотиличника, вчинити розгاردіаш у хаті, нагадати дорослому про його потаємні бажання й забуті вміння. Цей дуалізм чудово ілюструє і застосований прийом гри тіні та світла. Атмосферу вистави підтримує й музика. Щось глибинне, архайчне відлунує в пісні С. Сурай, а щемні й близькі кожному воїну мелодія та слова пісні «Добровольці Божої чоти» О. Бика не дисонують із казковими мелодіями гурту «Срасе» чи романтичними й життєствердними – Поля Морія.

Проєкт «ТеатрЛіт» започатковано заслуженим діячем мистецтв України Г. Касьяновим, який керував Чернігівським молодіжним театром понад тридцять років. Першу виставу, за творами поета О. Короташа, було створено 2018 р. У планах театру – співпраця з іншими літераторами для популяризації сучасної української поезії¹⁷. Роботу із запровадження завдань, які викладені в змісті «Театрального маніфесту» Молодіжного театру, не призупинено навіть у воєнний час. Після широкомасштабного вторгнення агресора 24 лютого 2022 р. були створені творче дійство «ТиловийЩо?денник» та вистава «Рубікон» за драматичною поемою Ю. Соколова, яку автор написав, будучи сам свідком цих подій або слухаючи історії людей, які особисто перебували під артобстрілами орків та їх бомардування авіацією, на блокпостах, у чергах, серед військових. Автор спромігся показати як стан суспільства загалом, так і настрої і відчуття окремих людей, що опинилися в епіцентрі зламу часів. 30 червня прем'єрою вистави «Рубікон» у виконанні заслужених артистів України Л. Веселової та О. Биша Чернігівський обласний молодіжний театр заклав свій черговий XXXVII театральний сезон. Цю виставу подивилися військовослужбовці, бійці територіальної оборони та рідні загиблих воїнів – члени громадської організації «Єдина родина Чернігівщини», вистава за драматичною поемою чернігівського автора і громадського діяча, юриста за фахом Ю. Соколова. Режисер-постановник вистави – Олексій Биш, музичне оформлення – Тарас Тарасенко, художник-постановник – Олена Соловйова, художнє оформлення – Ігор Бизган. Юрій Соколов оновив створений у 2017 р. сюжет до реалій сьогодення. Вистава розкриває життєві моменти звичайних українців, які опинились у вирі подій російського вторгнення в Україну. Яскравим і зворушливим став виступ митців. Тема всім зрозуміла, бо війна продовжується – Росія перейшла «рубікон»¹⁸.

Після вистави від батьків загиблих героїв прозвучали слова подяки та були вручені квіти акторам. Виступив і ветеран АТО / ООС підполковник Ігор Бизган, який і зараз воює за незалежність України. Він подякував творчому колективу, кожній мамі загиблого героя подарував троянду. На вечорі згадали й першу виконавицю поеми «Рубікон», артистку розмовного жанру філармонійного центру О. Белеванцеву, син якої загинув на вій-

¹⁷ Коломійців Р. Традиції, канони і новації українського театру: поч. XIX – поч. XX ст. Київ: Інтертехнологія, 2008. Кн. 1. 136 с.

¹⁸ Прем'єра в молодіжному театрі. *Світ – інфо*. 2022. № 222. С. 15.

ні, а сама вона у 2020 р. померла від ковіду. Напередодні вистави актори відвідали її могилу й поклали квіти. Військові теж подарували акторам квіти та подякували за постійну підтримку захисників. Адже навіть під час блокування Чернігова російськими військами актори Молодіжного театру робили вистави для оборонців міста¹⁹.

У сьогоднішніх важких воєнних умовах український театр як вид мистецтва залишається невід'ємною і важливою частиною духовного самотворення нації. Сфера культури, зокрема її театральна галузь, узагальнює досвід національних надбань, утілюючи моральні якості народу та його духовні ідеали. Сьогодення театального мистецтва доводить істину про те, що театр повинен бути і має бути різним. До того ж, сьогоднішній театр має володіти здатністю змінюватися разом із часом. В обставинах війни, яку розгорнула Росія проти України, в умовах воєнного стану та воєнних дій на території країни, театральне мистецтво має відгукнутися на всі виклики воєнного часу. Усе це спонукає театри шукати способи взаємодії із суспільством та волонтерським рухом, усебічно допомагати воїнам ЗСУ в наближенні перемоги над ворогом.

Відзначаючи роль, значення і місце театру в умовах широкомасштабної війни РФ проти України, у розвитку української культури, виокремимо його дві важливі заслуги: по-перше, у складних умовах активної війни, національно-визвольної боротьби українського народу, він сприяє піднесенню національної свідомості в країні та морально-бойових якостей воїнів ЗСУ, офіцерського складу, бійців ТРО та інших сфер суспільства воєнної доби; по-друге, надзавдання – зберегти для українського театру талановитих акторів і театральних діячів, персоналу всіх творчо-виробничих цехів та інших, щоб мати змогу продовжувати розвивати національний театр і національну культуру загалом. Адже люди театру залишили акторство та режисерство. Зі зброєю в руках, на волонтерських постах, на культурних фронтах театр злився та обурювався, пручався та боронився, прихищав і годував. Для захисту країни та рідної землі взяли до рук зброю – зовсім не буцафорську – і актори та співробітники Чернігівського молодіжного театру, а в сценічній професійній справі вони знайшли прихисток для справи перемоги, якщо й на сцені – то зовсім не декоративний.

Багато театрів країни стали волонтерськими штабами, хостелами, пунктами збору харчів та одягу, шелтерами, і Чернігівський обласний молодіжний театр навіть під час рашистської облоги Чернігова також не стояв осторонь, надавши прихисток шпиталю та воєнним медичним працівникам. Вистави, хоч і поступилися місцем оперативним імпровізаціям, у яких доводилося без режисерів та драматургів знову й знову вирішувати питання to be or not to be, усе одно знаходили свого глядача і вселяли надію в нових прем'єрах, створених під час артилерійських канонад. Молодіжний театр іде у своєму розвитку далі певним шляхом творчості. Деструктивні мотиви заповнюють віртуальний простір, а театр – це живе спілкування. У нашому оцифрованому світі живе цінується з кожним днем дедалі більше. Театр можна порівняти з вогнищем, вогнем, це один із найдавніших архетипів людства, і він гріє, навіть якщо намальований... Минуле, Сьогодення, Майбутнє нерозривні... Основи, закладені Г. Касьяновим, продовжують підтримувати театральне життя на Родимцева, 4 (нині – вул. Воздвиженська).

References

- Hrynyshyna, M. (2013). *Teatralna kultura rubezhu XIX–XX st.: Realizm. Dyskurs* [Theatre culture of the turn of the 19th–20th c.: Realism. Discourse]. Kyiv, Ukraine.
- Kasianov, H. (Ed.). (2004). *Antolohyia. Sobranye tsvetov: esse o teatre* [Anthology. Collection of flowers: essays on theatre]. Chernihiv, Ukraine.
- Kolomiets, R. (2008). *Tradytzii, kanony i novatsii ukrainskoho teatru: Pochatok XIX – pochatok XX st.* [Traditions, canons and innovations of the Ukrainian theatre: The beginning of the 19th – the beginning of the 20th c.]. Kyiv, Ukraine.
- Parkhomenko, L. (2016). *Tak khochetsia «Vechirnoho medu»: vystava «Vechirni med» u Molodizhnomu teatri u Chernihovi* [Wish I had «Evening honey»: the performance of «Evening honey» at the Youth theatre in Chernihiv]. *Desnianska pravda – Desnianska truth*, 19 May, P. 1–5.
- Pushkina, A. (Ed.). (2000). *Istoriia Molodizhnogo teatru: Zahalnyi kurs* [History of the Youth theatre: A general course]. Chernihiv, Ukraine.
- Studonova, L. (2016). *Chernihivskyi beau monde, abo Zapysky bibliohrafa* [Chernihiv beau monde, or Notes of a bibliographer]. Chernihiv, Ukraine.

¹⁹ Прем'єра в молодіжному театрі... С. 15.

ДОДАТОК
Світлини з вистав Чернігівського обласного молодіжного театру

Людське «Бравий вояка Швейк» за романом Я. Гашека. Режисер – Геннадій Касьянов.

*Хроніки воєнного буття «Рубікон»
за драматичною поемою Ю. Соколова. Режисер – Олексій Биш.*

*Хроніка тридцятилітньої війни «Матінка Кураж та її діти» Б. Брехта.
Режисер – Геннадій Касьянов.*

Биш Олексій Володимирович – заслужений артист України, актор, режисер Чернігівського обласного молодіжного театру (вул. Воздвиженська, 4, Чернігів, 14000, Україна).

Bysh Oleksii – honored artist of Ukraine, actor, producer of the Chernihiv regional youth theater (4 Vozdvizhenska St., Chernihiv, 14000, Ukraine).

E-mail: alvarobysh605@gmail.com

Дата подання: 2 жовтня 2024 р.

Дата затвердження до друку: 12 квітня 2025 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Биш, О. Діяльність Чернігівського обласного молодіжного театру в соціокультурному просторі XXI ст. в умовах воєнних дій російського агресора проти України. *Сіверянський літопис*. 2025. № 2. С. 125–139. DOI: . 10.58407/litopis.250214

Цитування за стандартом APA

Bysh, O. (2025). Diialnist Chernihivskoho oblasnoho molodizhnoho teatru v sotsiokulturnomu prostori XXI st. v umovakh voiennykh dii rosiiskoho ahresora proty Ukrainy [Activities of Chernihiv regional youth theatre in the sociocultural space of the 21st c. in the conditions of the russian aggressor's military actions against Ukraine]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 2, P. 125–139. DOI: . 10.58407/litopis.250214

